

## "EDINOST"

Izhaja po trikrat na teden v šestih izdanih ob torkih, četrkih in sobotah. Zjutranje izdanje izhaja ob 6. uri zjutraj, večerno pa ob 7. uri večer. — Obojno izdanje stane: za tri mesece . . . 3.—, izven Avstrije f. 1.50 za pol leta . . . 6.—, za leto . . . 12.—. Naročnino je plačevati naprej na naročbe brez priložene naročnine se uprava ne ozira.

Pesmične številke se dobivajo v prodajnicah tobaka v Trstu po 3 nč., izven Trsta po 4 nč.

## EDINOST

Oglaš se računa po tarifu v petitu; za naslove z debelimi črkami se plačuje prostor, kolikor obsega navadnih vrstic. Poslana, osmrtnice in javne zahvale, domači oglasi itd. se računajo po pogodbi.

Vsi dopisi naj se pošiljajo uredništvu: ulica Caserma št. 13. Vsako pismo mora biti frankovano, ker nefrankovana se ne sprejemajo. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnino, reklamacije in oglase sprejema *upravnništvo* ulica Molino picolo št. 3, II. nadst. Naročnino in oglase je plačevati loco Trst. Odpisne reklame cije so proste poštnine.

Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko.

„Edinosti je moč!“

## Za povzdigo našega kmečkega stanu.

Ravno sedaj se vrši v naši poslanski zboru razprava o proračunu ministerstva za poljedelstvo. Naravno je, da zastopniki poljedelskih krogov porabljajo to priliko, da naglašajo stiske in nadloge kmečkega stanu in napredujoče propadanje kmetijstva. In naš minister za poljedelstvo je zatrdil včeraj, da se ni malo noče pečati s politiko, ampak le z deželno kulturnimi stvarmi. S tem je pripoznal, da je sedanje stanje kmetijstva res tako, da zahteva vse pozornosti, toliko od visoke vlade, kolikor od strani gospode parlamentarcev. Če kje, je to gospodarsko vprašanje sila važno v naši državi, ki je — vso čast sicer lepemu razvoju obrti in trgovine in procvitu naše velike trgovine! — vendar le v prvi vrsti poljedelska država. Naš kmečki stan je eminentne važnosti za državo v dvojnem pogledu: v prvo zato, ker jamči državi velik del stalnih dohodkov, v drugo pa in še posebno zato, ker se sestavlja iz najbolj konservativnega življa v zmislu zvestobe do države.

Ni čudo torej, da je to stalno propadanje kmečkega stanu jelo vznemirjati vse kroge, ki pošteno mislijo z državo. Zlasti v novjši čas čuti je raznih nasvetov, kako bi bilo možno preprečiti sedanjo gospodarsko krizo; a novinstvu je dolžnost, da se bavi s temi nasveti in da tako še bolj povspesuje zanimanje za srečno rešenje kmetijstva iz sedanje stiske in pretečega — popolnega propada.

Tako je nedavno centralna kmetijska družba za Češko predložila deželnemu zboru češkemu spomenico o „Krizi v gospodarstvu“, ki se nam vidi vredna, da jo ponatisnemo tu v nje važnejših delih.

Vzlic vsem naporom — pravi spomenica —, ki jih je delala trideset let sem centralna kmetijska družba za Češko, da bi povzdignila in razvila gospodarsko produkcijo, množe se vendar, neutajljivo in na grozen način, znamenja bolnih odnošajev in propadanja našega domačega kmetijstva.

## PODLISTEK.

## Pravdar.\*)

In če pojdeti tudi zadnja njiva in zadnja suknja, jaz se ne udam, jaz ne! In če pojde tudi za glavo! Tako upije kmet Kožuhar v gostilni pri „Zajcu“ in bije s pestjo ob mizo, da odskakujejo kupice. „To je ravno tako, kakor je pred desetimi leti Furlanov Nace trdil, da je „dob“ njegov in ne moj; celi hrast ni vreden 5 gld. in pravda me je stala nad 200 gld.; moja je pa le vendar veljala. Doktor Klin mi je danes dokazal natanjko, da je gozd v „Selu“ moj in ne župnika cerkovškega; pa mu sem dal 100 gld. kar naprej in jutri se bomo tožili. In kaka tožba je to (ko bi jo vi brali!), ki jo je napravil doktor Klin! Dvajset pól in vse natanjko dokazano; bomo že videli, kdo ima prav, jaz ali župnik? — Ne, krčmar! še en bokal najboljšega; živijo pravica in in dr. Klin, to je mož — rečem vam!“ — „Prav imaš Kožuhar! pritrjujejo pri mizi sedeči gostje, „prav imaš, le ne daj se! Ti moraš zmagati“. —

\*) Nadejamo se, da se pošteti odvetniki ne bodo hudovali na nas radi odvetniškega „tipa“ v tej črtici.

Opazka uredništva.

Ta znamenja se ne kažejo samo v pojemajočem blagostanju in v zadolževanju zemljišč in posestev, ampak tudi v popolni zavisnosti od velicega kapitala in sosebno v ginevanju samostojnega poljedelskega stanu. Ako se ta kriza, ki že od leta 1879 liki razsajajoči vihar ruši trdno deblo naše družbe, razširi še bolj, potem se je bati, da bode udarce, ki zadevujejo naš poljedelski stan, slednjič občutila tudi državna družba. O trajanju težke gospodarske krize ne pričajo le tožbe in prošnje gospodarskih korporacij in činiteljev, izražajoče se v peticijah in resolucijah po parlamentih, mnogoštevilnih zborovanjih in v dnevnem in strokovnem novinstvu, ampak tudi govoreče statističske prikazni, opisujoče preteče propadanje poljedelskega stanu in vzbujajoče resno skrb za obstanek istega.

Tudi vlada in zakonodajni zastopi ne zapirajo svojih oči pred poljedelsko krizo, isti uvidevajo, da se v propadanju kmetijstva skriva socialna in politična nevarnost, ter se prizadevajo, da bi potom zakonodajstva odstranili zapreke gospodarskemu razvoju prebivalstva in da bi omogočili pot poštenega dela do posestva in blagostanja ter do osvobojenja iz žalostnega stanja, v koje je zašlo poljedelstvo. Žal pa, da vsa pomoč, došla kmetijstvu od te strani, ni mogla odstraniti krize in odvrniti nevarnosti, preteče prevažnemu stanu kmečkemu. Sedanja kriza ni začasna, kakor so navadno krize v industriji in trgovini, ampak ista je od najtrajnejših in najnevarnejših — saj deluje vedno dalje in globlje — in zato je ni mogoče hkratu odpraviti ali ublažiti, bodisi po zakonitih odredbah, bodisi po reformah. Zasnute trajnih in splošno zadovoljnjih reform je tu tem težje, v kolikor bolj se križajo, sosebno v naši monarhiji, različne pokrajinske koristi. (Tudi ta izjava te veleznamenite družbe je važna za članek „Ali deželna ali narodna avtonomija?“ priobčen v zadnjem izdanju našega lista. Op. ured.) Da bi z globoko posezajočimi reformami prišli v okom gospodarski bēdi, ni lahko sosebno iz tega vzroka, ker so vzroki krizi različni, vzroki

Tako so trdili, ker so vedeli, da je Kožuhar dobrih rok. — Največe veselje Kožuharja je bila „lepa pravda“ in najbolj srečen je bil, kadar se je pravdal z dvema ali tremi hkratu; niti vznemirilo ga ni, če je tudi včasih zgubil pravdo za pravdo.

Kožuhar se tega ne plaši, rekel je doktorju Klinu, ko mu je redno izplačeval zaslužene novce. Dr. Klin ni imel boljšega klienta od Kožuharja, zato je tudi ob takih priložnostih vsikdar hvalil krepki značaj Kožuharjev, trdél, da je boljše zapravdati hišo in selo, kakor pa udajati se. „Le ne se udati, mi moramo zmagati, Kožuhar!“ To so bile vsikdar zadnje besede doktorjeve. Ni ga bilo tudi pisarja pri okrajnem sodišču, da ne bi poznal Kožuharja; imenovali so ga le „pravdarja“; in to ime se je kmalo razširilo po vasi in Kožuharja ni nihče imenoval drugače nego „pravdarja“.

„Ko bi bil vsakdo tak, kakoršen sem jaz, ki ne strpim nobene krivice, bilo bi mnogo pravdarjev“, tako je govoril samosvestno Kožuhar v krčmi pri „Zajcu“. Pravda zavoljo gozda v „Selu“ se je jako vlekla. Šlo je za veliko posestvo, o katerem ni bilo sigurnih načrtov; kajti posestvene knjige so zgorele, ko je ogenj uničil vas Cerkevce, a Kožuhar je bil ta čas še otrok. Pravda se je

posrednje in neposrednje nravi, ker imajo svoj izvir v vnanjih in notranjih okolnostih, in imajo po takem na sebi bistvene znake splošne krize.

Po vsestranskem proučenju vzrokov, ki so ustvarili sedanjo poljedelsko krizo, ali pa pripomogli do iste, izjavlja se spomenica nastopno:

Kolikor žalostnejši so časi za našega poljedelca, tem odločneje povzdigajo svoj svarilni in posvetovalni glas najodličnejše gospodarske korporacije, zahtevajoče nujnih zakonskih odredb bodisi v varstvo poljedelskih koristi, bodisi v ojačenje poljedelskih močij za produkcijo.

(Konec prih.)

## Slovenci in visoke šole.

Govor dr. posl. Kluna v seji poslanske zbornice dne 25. februarja 1896.

(Konec.)

Iz statističskih izkazov pa je razvideti, da polovica na slovenskih šolah nameščenih učiteljev in profesorjev so dovršili svoje študije na vseučilišču v Gradcu in da je v Gradcu veliko več slovenskih in hrvatskih učencev, kakor n. pr. v Črnoveh maloruskih in romunskih; kajti, dočim je v Črnoveh na leto povprečno 37 maloruskih visokošolcev, je pa bilo obiskovanje Slovencev in Hrvatov v Gradcu po izkazu v minolem letu izišlega slavnostnega spisa vseučilišča graškega v tekočem desetletju nastopno: V šolskem letu 1889/90 53 Slovencev in 173 Srbov in Hrvatov, skupno 226 Slovanov, v šolskem letu 1890/91 63 Slovencev in 184 Srbov in Hrvatov, skupno 247 Slovanov, v šolskem letu 1891/92 90 Slovencev in 185 Srbov in Hrvatov, skupno 275 Slovanov, v šolskem letu 1892/93 83 Slovencev in 187 Srbov in Hrvatov, skupno 270 Slovanov, v šolskem letu 1893/94, ki je zadnje, o katerem govori izkaz, 94 Slovencev in 208 Srbov in Hrvatov, skupno 302 Slovana.

Iz tega izhaja, da so dani pogoji za osnovo učne stolice za slovansko filologijo, koji bi se bilo

pričela, ko je Cerkovski župnik hotel posekati del gozda.

Doktorji so se trudili in preiskovali mesece in mesece v deželnih arhivih in bibliotekah samostanov in gradov, s katerimi je cerkovniška župnija od nekđaj bila v zvezi, a do zaželenega cilja niso prišli. Po večletnem dopisovanji končala je pravda v prvi instanci v nezdgo Kožuharja. „Nič ne de, rekurirali bomo!“, rekel je Kožuhar, odštevši doktorju Klinu zadnjo svoto stroškov.

„No, oče Kožuhar! še nekoliko desetakov mi kar naprej odštejte!“, govoril je dr. Klin smeje se, „ker zmagamo vendar le mi in naši nasprotniki bodo morali poplačati vse stroške. In res se je rekuriralo in dolgo dolgo potem došla je razsodba: zgubljen! Tedaj že ni mogel Kožuhar redno plačevati stroškov in zategadel dal se je Klin vkupiti na njegovo posestvo. „Mi ne odjenjamo, pa je, oni bodo morali vendar poplačati vse — trdil je Klin — mi bomo rekurirali še enkrat!“ A vse je bilo zastoj. Tudi zadnja instanca govorila je zoper Kožuharja. Konec te pravde je bil ta, da je nasprotni doktor energično zahteval od Kožuharja zasluženo svoto, katere mu pa Kožuhar ni mogel odšteti.

(Konec prih.)

posebno ozirati na jugoslovanska jezika, to je na slovenski in srbskohrvatski jezik, in da ni le opravičeno osnutje take učne stolice, ampak da je tudi nujno potrebno.

Zato je že ob posvetovanju o proračunu leta 1891 bivši poslanec, sedanji dvorni svetnik Šuklje predlagal resolucijo, s katero se pozivlja vlada, resno premisljati o vprašanju osnutja učne stolice za slovenski jezik in literaturo. Njegova ekscelencija sedanji naučni minister, ki tudi sedaj stoji na čelu naučne uprave, je odgovoril tedaj, da v Gradcu res ni oспособljen noben docent za slovenski jezik in literaturo, pridodal pa je: „Kakor hitro pa se dobi taka res vrla moč, ki doseže veniam legendi, smel bi tak docent računati tudi na dobrohotno podporo naučne uprave“.

Tako vrla moč se je sedaj res habilitovala v Gradcu in njegova ekscelencija, gospod naučni minister je istemu nasproti res pokazal svojo dobrohotnost, podelivši mu veniam legendi in privolivši mu tudi remuneracijo.

Toda, gospoda moja, to ne zadošča. Slovenski jezik na vseučilišču graškem ne sme biti le za poskušnje in da bi se ga trpelo le začasno, ker je to zavisno le od dobrote in dobrohotnosti vsakodobnega ministra, ampak treba poskrbeti za to, da se tam zasnuje redna učna stolica za slovenski in hrvatski jezik. Sedanje stanje je takorekoč le surogat (nadomestek) za lektorat, ki pa služi le onim neslovenskim visokošolcem, ki se hote še le priučiti hrvatskemu ali slovenskemu jeziku; za domače slovenske visokošolce pa je gotovo potrebno, da se zasnuje učna stolica, na kateri se bode ozirjal tudi na hrvatski jezik.

To je spoznala tudi filozofska fakulteta v Gradcu sama, ki se je izrekla pred petimi leti proti osnutju lektorata, pač pa za osnutje samostojne redne učne stolice za slovenski jezik in literaturo, na kateri bi se ozirjal tudi na srbskohrvatski jezik, kakor se to že sedaj vrši ob začasnem stanju. Tudi sedaj teško da bi filozofska fakulteta v Gradcu prigovarjala osnutju učne stolice za slovansko filologijo s posebnim ozirom na slovenski in hrvatski jezik, tem manj, ko si je sedanji lektor se svojimi objavami pridobil jako dobro ime in ko se more ponášati se splošnim spoštovanjem od strani zbora profesorjev. Sicer bi opomnil jaz, ne pa da bi se hotel spuščati v kritiko postopanja, da visoka naučna uprava popolnoma učne stolice, ne da bi povprašala popred dotične fakultete za menenje. Jaz bi torej definitivno rešitev tega vsehčega vprašanja nujno položil na srce visoki vladi, posebnost pa njegovi ekscelenci gospodu naučnemu ministru, ki je že storil prvi korak v to, in njegovi ekscelenci gospodu ministerskemu predsedniku, ki je pokazal tolike dobrohotnosti za kulturne potrebe prebivalstva malaruskega in ki gotovo tudi slovenskemu in hrvatskemu prebivalstvu ne odreče te dobrohotnosti; pričakujem torej od njiju objektivnosti in dobrohotnosti, da rešita jedenkrat to vprašanje na način, ki bode odgovarjal potrebam slovenskega in hrvatskega naroda, ne da bi ju moral zopet siliti v to s posebno resolucijo. (Pohvala.) Rek „Bis dat, qui cito dat“ ne velja samo v telesnih, ampak v jednaki in morda celo v večji meri v duševnih stiskah; in v takih stiskah se nahajajo Hrvati in Slovenci Cislitvanije, kolikor se dostaja visokih šol. (Živ. pohvala.)

## Politiške vesti.

V TRSTU, dne 13. marca 1896.

### Cesar Fran Josip na Francozkem.

Včeraj je presvetli cesar vsprejel v avdijenci grofa Kalnoky-a. Avdijencija je trajala deset minut. Njegovemu Veličanstvu je bilo morda ljubo čuti menenje bivšega ministra za vnanje stvari toliko o važnih dogodkih na Vztoku, kolikor tudi o položaju, ki je navstalo za trozvezo vsled porazov Italije v Afriki in nje bade na domačih tleh.

Poročilo iz Mentona trdi nadalje, da je cesar delal potem do 5. ure popoldne.

Državni zbor. Poslanska zbornica je nadaljevala včeraj razpravo o proračunu ministerstva za poljedelstvo. V razpravo je posegel zopet minister Ledebur, rekši, da srečno rešenje poljedelskopolitiških vprašanj je mogoče le so-

delovanjem veleposestva. (Dobro, res je tako! Saj so veleposestniki tudi poljedelci; saj žive isti večinoma zunaj na deželi in morajo torej poznati bedo, ki stiska ljudstvo, toliko izkušenj na lastnih posestvih, kolikor tudi iz neposrednega opazovanja borbe kmetov za svoj obstanek. Iz tega razmerja pa nastaja za veleposestnike tudi dolžnost, da se vsikdar in povsodi čutijo solidarni s kmeti: v uživanju pravic in dolžnosti. Čut te dolžnosti pa menda ni posebno razvit v jednom delu aristokratskega veleposestva poljskega, ki se upira temu, da bi tudi veleposestva in grajsčine primerno prispevale za upravo dotičnih siromašnih kmečkih občin, kjer imajo svoja posestva. Kakova je pravica to: najsiromašnejši kajzar mora plačevati občinsko doklado ter omogočevati redno upravo občine, a bogati aristokrat se hoče odtehati tej dolžnosti. Tega dejstva pa nismo naveli za to, da bi oporekali po gospodu ministru naglašeni potrebi zloznega sodelovanja kmetov in veleposestnikov za povzdigo poljedelstva, ampak namen nam je jedini ta, da naglasimo z naše strani potrebo, da se tudi veleposestvo zaveda na vse strani ukupnosti svojih koristi s koristmi kmeta. Op. ur.)

Vlada se bavi tudi — tako je zatrdil nadalje gosp. minister — z zlorabami, ki se dogajajo v trgovini z žitom. Kar se dostaja subvencij za poljedelske namene se trudi vlada, da zadovolji željam interesovanih krogov, v kolikor to dopuščajo finančni oziri. Razna ministerstva se dogovarjajo med seboj o vprašanjih glede uvedanja zavarovanja živine. Nadalje je naglašal minister potrebo, da se ustvarijo deželni zakoni za gozdarstvo. (Zopet argument proti centralizmu! Op. ur.) Predloga o kmetijskih zadrukah bode štela pred zlorabami v trgovini z žitom in proti inozemski konkurenciji. Minister noče biti politik, ampak branitelj gospodarskih koristi in se nadeja podpore od strani zbornice. (Gospodu ministru so čestitali z mnogih strani.) Minister je priznal na to, da je želeli, da bi se gozdno in domensko ravnateljstvo v Gorici razdelilo, vendar pa ne more zagotoviti, da se uresniči ta želja. Zatem se je oglasilo več govornikov ter generalna govornika grof Kvernice (proti), dr. Marchet (za). Razprava se je pretrgala. Poslanec Gregorčič je interpeloval o porotnem sodišču v Gorici.

Brez komentarja! Goriški „Primorski list“ je priobčil znamenit članek pod zaglavjem „Kje je zavornica?“ Komentarja nečemo pisati k temu članku — dasi bi se dalo pisati mnogo, mnogo — ker bi z vsakim polemiškim dostavkom le slabili celoten utis članka. Prosim pa moramo naše čitatelje, da prečitajo ta članek z vso potrebno razsodnostjo; in morda pridejo tako da uverjenja, da mi „radikalci“ nismo bili toli grozni brezbožniki, ko smo grajali to in ono.

Članek v „Primorskem Listu“ slove:

„Mi smo prijatelji odkrite besede. Kakor smo že enkrat rekli, naš list so v življenje obudile resolucije I. slovenskega katoliškega shoda.

Na tem shodu se je imenovala posebna komisija, ki se je štiri mesece potem sklicala kot „slovenski katoliški odbor“. Temu odboru za predsednika je bil izvoljen g. Karol Klun. Katoliški odbor naj bi skrbel za prireditve II. slov. kat. shoda. To se je zgodilo, rekli smo, štiri mesece po kat. shodu, o božiču l. 1892. Od tistega časa se nismo več videli. Resolucije katoliškega shoda pa stojijo tam, kakor so jih natisnili v „poročilo“.

Pač pa se je od takrat marsikaj zgodilo. Tako je v tem času g. Karol Klun mej drugim v državnem zboru zagovarjal judovsko južno železnico, se je v koalicijski zvezi z liberalci in je, da bi judovski liberalizem pomagal rešiti, mej vsemi najvažnejšimi, versko vprašanje na stran potisnil, akoravno se je na katoliškem shodu tako strašno hudoval nad onimi slovenskimi poslanci, ki „v določljivih trenutkih odmahujejo in jim je katoliška vera postranska reč“; je se svojim molčanjem in glasovanjem izdajal Judom sveto stvar krščanskega ljudstva, in sedi še zdaj predsednikom I. katoliškega shoda v razpadajoči trobli baraki Hohenwartovega kluba — zopet v veselje liberalcem in Judom.

Ako tako dela predsednik slovenskega katoliškega odbora, mora človek res vprašati, ali so se slovenskega katoliškega shoda res udeležili tudi Judje in liberalci? Pohujšanje je

očitno. Ali res vsi katoliški Slovenci mislijo, kakor misli in dela g. predsednik katoliškega odbora?

Med tem pa mirno spi naša „katoliška organizacija“, katera je ena glavnih točk katoliškega shoda; med tem spi „Leonova družba“, akoravno smo že pred poldrugim letom v Celji vsemu svetu slovesno povedali, da jo osnujemo; med tem naša vseučiliščna mladina napreduje — v radikalstvu, med tem liberalci našim škofom pridno mažejo hiše, po naših mestih se čedalje bolj šopiri liberalstvo... Zmešnjava raste od dne do dne; disciplina se ruši. Naša politika je brez glave. Vse razpada...

Prav imajo liberalci, ako nam očitajo, da katoliški shod je bil pesek v oči, da je šlo le za osebnosti, a ne za stvar, da nam ime katoliško služi v slepilo... Prav imajo!

Ne, nam vsaj je šlo vedno za stvar, za sveto katoliško stvar. Ne, za stvar gre tudi drugim našim somišljenikom. Zatorej pa vprašamo: Povejte nam vendar, kje je zavornica? S tem vprašanjem se obračamo pred vsem na g. predsednika slovenskega katoliškega odbora. Kje je zavornica, da voz ne gre naprej?

Naj se zavornica odstrani! Ako ne, potem porečemo, da nas več ne vežejo resolucije katoliškega shoda; potem pa začnemo katoliško politiko sami na svojo roko, brez takih voditeljev. In prihodnost bo pokazala, čegava bo zmaga!

Spor v opoziciji na Hrvatskem. V veliko obžalovanje vseh prijateljev naroda hrvatskega razbila so se svojedobna pogajanja med obema strujama opozicije proti sedanjemu sistemu na Hrvatskem: med obzoraši in pravaši. V veliko obžalovanje, pravimo, kajti nikdo se ne more odtehati spoznanju, kolika je škoda to za hrvatstvo in za vse avstrijsko slovanstvo, da opozicija sama, se svojo nesrečno neslogo, omogočuje madjaronski sistem na Hrvatskem, koji sistem bi bil nemogoč, ako bi bila opozicija jedina — opozicija imajoča za seboj malone ves narod.

Toda prišlo je še huje. Že v zadnjih časih življenja Starčevićevega pridružil se je spora med obzoraši in pravaši še nov spor: razkol v stranki prava sami. Polovica se je jela zbirati okolo Folnegovića, druga polovica — in bojimo se, da le ta ni na pravi poti — okolo dra. Franka. Poslednji imenujejo prve „nečistimi“, smatrajoči le sami sebe dediči političke ostaline preminolega vodje stranka prava. Pri tem se sklicujejo poslednji sosebno na dejstvo, da se je pokojni Starčević do poslednjega vzdihla identifikoval z Frankom. Ali mi menimo, da dr. Starčević najbrže ne bi bil tako obsojal takozvanih „nečistih“, ako ne bi bil tako bolan in da bi bil omogel soditi po lastnem opazovanju, ne pa le po poročilih, ki mu jih je donášal — dr. Frank, o kojem se vzdržuje trdovratno govorica, da je potom svojega brata v v trajni zvezi z listi budimpeštanskimi in z dunajsko „Neue Freue Presse“. To je vendar nekako sumljivo in nas nikakor ne utrjuje v menenju, da bi dr. Frank imel „čisteje“ namene, nego pa Folnegovič.

Neposredno po smrti Starčevićevi je prišlo do še hujega spopada med obema strujama v stranki prava in zastoj je bil plemeniti trud Laginje in Spinčića, da bi složila razdvojene brate, in zbolelo nas je v srce, ko smo videli, da so Frankovci jeli nekako osorno postopati celo proti tema dvema uzornima rodoljuboma. Sedaj pa so posl. Biankini, Dapar, Laginja, Perić in Spinčić prijavili proglas do naroda, v kojem obsojajo postopanje dra. Franka ter priporočajo, da naj se vsi somišljeniki udeležijo shoda, kojega sklicuje stranka prava na dan 29. aprila t. l. Jedino ta shod bode imel v zmislu uredbe stranke pravico delati pravoveljavne sklepe, ki bodo potem moralno obvezni za vsakogar. Na tem shodu se izvoli tudi vrhovno vodstvo stranke. Potem bode dolžnost tudi onim pojedincem, kojim ne bodo po mislih v vodstvo izvoljeni možje, da ne bodo sejali razdora, da ne bodo rovali ni proti stranki, ni proti nje vodstvu, ni proti pojedincem, ampak delati dobro, kjer bodo mogli, za ukupno stvar naroda.

Tako nasvetujejo hrvatski poslanci v zbornici na Dunaju, gotovo po svoji vesti in najboljem prepričanju. Ali se smemo nadejati, da njih beseda povsodi najde poslušnih ušes?! Teško!

**Obnovljenje trozveze.** Iz Rima poročajo: „Popolo Romano“ objavlja, da zapade pogodba trozveze meseca maja 1897. Pogodba smatra se molče podaljšano za šest let, t. j. do leta 1903., ako iste ne odpove nobena zaveznih držav tekom maja meseca tekočega leta. Na odpoved pa ne mislijo ne Nemčija, ne Avstrija, ne Italija\*.

**O novem ministerstvu italijanskem.** Vse kaže, da hoče novo ministerstvo italijansko kreniti na povsem druga, blažja pota. Tega bi bilo tudi želeli v interesu Italije same, da bi bilo konec Crispijeve nestrpnosti. Rudini hoče baje nastopiti mileje nasproti opoziciji v zbornici in izven zbornice. Gledé opozicije v zbornici je imel baje pogovor s članom najskrajnije opozicije, Cavalottijem in se je baje doseglo sporazumljenje v toliko, da bode skrajna levica v dobrohotni rezervi čakala nadaljnih činov vlade. Na zunaj pa hoče Rudini označiti smer svojega postopanja s tem, da bode predlagal kralju, naj se pomilosté vsi politički zločinci, koje je kruti Crispi kar trumoma tiral v zapore.

Ker že govorimo o Crispiju, omenimo naj še, da isti zopet odpré v Rimu svojo odvetniško pisarno. Bolje takó! Odvetnik Crispi menda vendar ne bode provzročal toliko nezgod, kolikor jih je provzročil ministerski predsednik Crispi!

**Italija v Afriki.** Te dni zabeležili smo v svojih poročilih vest, da se Menelik pomika se svojo vojsko sicer počasi, toda stalno proti severu. Najnovejša, iz Rima prihajajoča poročila potrjujejo to vest ter naglašajo, da je iz tega pomikanja razvideti jasno, da hoče Menelik nadaljevati vojno proti Italijanom sporazumno z mohamedanskimi dervisi. Na čelo vojske teh poslednjih stavil se je emir (glavar) Osman Digma, ki se svojimi fanatiškimi četami bliža Kasali. Ker torej nevarnost za Italijane v Afriki ne le ni nikakor manjša, ampak celó narašča, zato namerujejo iz Italije postati zopet novih pomočij, v prvi vrsti 100 górskih topov in nekaj topov 9cm. kalibra. Bivsi garibaldinski major Ahil Fazzari je sprožil celó misel, da bi zbiral prostovoljcev za vojsko v Afriki ter se nadeja, da se oglasi kakih 60.000 takih bojaželjnih mladeničev in móž(?) Ta svoj predlog predložil je Fazzari kralju Umberto, ki pa je to prošnjo izročil vojnemu ministerstvu. Bržkone isto ne reši prošnje do jeseni, ker prostovoljci itak ne bi mogli dospeti v Afriko pred dóbo deževja. Dvomimo zares, da bi Fazzari nabral tako vojsko prostovoljcev in dovoljeno nam je na tem dvomiti tembolj, ko vidimo, da beže iz Italije v Avstrijo celó taki mladeniči, ki so bili že potrjeni v redno vojsko! In teh begunov, ki se sedaj klatijo po Trstu in Tirolskem, je glasom dne 12. t. m. iz Rima došlega poročila do 2000, torej za cel polk!

Najnovejša poročila cenijo število v bitki pri Aba Garimi padlih italijanskih vojakov (črnih in belih) na 20.000 (!) t. j. na 60%. Seveda je treba nekaj časa, dokler bode možno to število določiti točno. Kar pa se dostaje v isti bitki ujetih Italijanov, zabeležimo brzojavko, ki je došla iz Adena v Pariz. Glasom te vesti nameruje Menelik jedno tretjino ujetih Italijanov izpustiti na svobodo. Dotična brzojavka ne pove ničesar o številu teh ujetih in tudi ne pojasnjuje, kaj je dovelo Menelika do tega sklepa.

Tudi o Baratieriju ni moči povedati točno, kje je. Vesti o provzročitelju poraza pri Aba Garimi nasprotujejo si baš tako druga drugi, kakor svoječasno vesti o bitki sami. Dočim objavlja nek tržaški list iz Rima došlo mu brzojavko, glasom katere se je vkrcal Baratieri že po noči od 12. na 13. t. m. v Masavi na parnik, ki naj ga popelje v Neapelj, oporeka tej vesti rimski „L' Esercito“ kar najodločnije in zatrjuje, da je Baratieri vedno še v Masavi. Menimo, da je vojaški list v Rimu o tej stvari bolje poučen, nego pa poročevalec tržaškega lista.

## Različne vesti.

**Pogreb pokojnega Filipa Fratnika,** ki se je vršil v četrtek ob 3. uri popoldne, bil nam je v nov sijajen dokaz, koliko je spoštovanje, ki je je užival prežgodaj preminoli pokojnik med svojimi tovariši in predpostavljene ter tudi med vsemi nami, ki smo ga poznali; bil je to dokaz, kolik

je ugled, ki ga uživa prečastna rodbina Abramova v tržaških slovenskih krogih. Ta pogreb je bil impozantna manifestacija iskrenega sožalja do rodbine Fratnik-Abramove. Kdor je le mogel, je prišel, da skaže poslednjo čast nepozabnemu pokojniku. Videli smo višjega poštnega ravnatelja, g. Pokornija v družbi mnogih viših poštinih uradnikov, videli smo veliko število tovarišev pokojnikovih in videli smo zastopane vse kroge in sloje slovenstva tržaškega. To je bil sprevid, kakoršnega se ne spominjamo že dolgo. Ako more kaj potolažiti užaljeno obitelj v nje veliki bóli na toli nenadno došli nesreči, more jo tešiti ravno to splošno iskreno sočutje.

Ako bi hoteli onečesča ta svečani trenotek, ko pošiljamo pokojniku zadnje pozdrave, pripovedovali bi, da se je zbor „Slov. pevskega društva“, poznajoči mišljenje in čustvovanje odličnih krogov, sam odpovedal prisrčni želji, kakoršni ne bi bilo zapreke menda nikjer drugje v Evropi, da bi bil namreč ali pred hišo ali v cerkvi izvršil čin pijetete do mrtvih, in pripovedovali bi, da so na pokopališču v četrtek tak čin preprečili — drugi. Rezka beseda nam sili iz peresa, ali, brzdati hočemo ogorčenje, ko govorimo o mrtvih! Le naglasiti smo hoteli, da tudi pogrebi nosijo v Trstu na sebi znak — obstoječih odnošajev.

**Strošek za občinske volitve.** Mestna delegacija odkazala je eksekutivi svoto 500 gold. za pripravljavna dela k občinskim volitvam, ki bodo letos v Trstu.

**Prekrščen Lloydov parnik.** Uprava avstrijskega Lloyda sklenila je krstiti z imenom „Trieste“ novi parnik, ki ga gradijo v Lloydovem arzenalu. Ta parnik bode plovil na érti Trst — Japonska. Ker pa ima Lloyd že jeden parnik „Trieste“, katerega se poslužuje skoro vsako leto za svoja popotovanja Nj. ces. in kr. Visokost cesaričinja vdova nadvojvodinja Štefanija, nameruje ta parnik z dovoljenjem nadvojvodinje prekrstiti na ime „Stephanie“.

**Povišana globa.** Kakor smo sporočili svoječasno, zaplenilo je državno pravdnistvo v Gradcu minolega junija meseca brošuro, ki so jo bili obelodanili italijanski dijaki Graškega vsenčilšča v proslavo „XX settembre“. Tukajšnje sodišče pa je obsodilo inženirja in pravnika Gina Dompierija, ki je bil izdal to brošuro, na 50 glđ. globe. Ker je bil državni pravnik uležil proti tej razsodbi utok, vršila se je predčerašnjem razprava o tej stvari pred tukajšnjim deželnim kakor prizivnim sodiščem. Sodišče je potrdilo razsodbo prvega sodnika gledé krivnje Dompierija, kazen pa je povišalo na 75 glđ. globe.

**Križanom!** Iz Trsta nam pišejo: Častiti gospod urednik! Minulo nedeljo, 8. t. m. imel sem nekje na Krasu opravkov; pot me je vodila iz Trsta preko Proseka, skozi Sv. Križ. Med tem imel sem priliko opaziti marsikaj, vendar nič mi ni tako hudo dregnilo v srce, kakor to, kar hočem omeniti tu na kratko.

Že od nekdanj sem hrepenel videti Sv. Križ, ta, v tržaški okolici tako znameniti kraj, o katerem se je govorilo, da se je sezidala tam „legina“ šola, in prav to je bilo, kar me je vleklo ta dan tje. Komaj sem pričakoval, videti to krasno „palačo“ in častno poslopje nam Slovincem „dragih“ prijateljev. — Skozi vas gredé videl sem nekaj domačih dečkov z velikimi risarskimi deskami. Bili so, kakor sem razvidel po njihovem pogovoru, učenci neke tržaške risarske šole. Jeden njih je imel v nedrih natlačenih polno časopisov, ki so bili, kakor sem videl, tržaški babjeki, a iz žepov posameznikov štrlela sta „Mattino“ in pa „Piccolo“. Torej ti mali Križanje so že vrli čitatelji teh listov; menda jih briga položaj italijanske vojske tam doli nekje med „divjaki-zamorci“, katerih „kruto“ ravnanje je zaslovelo v najnovejšem času širom sveta. — Vprašam, kdo bi si mislil, da se v „slovenskem“ Križu (tako je bilo namreč nedavno čitati v „Edinosti“) tako radovedno čitajo tržaške novine. Pustil sem te „pridne“ šolarje ter krenil po cesti proti Nabrežini, ob kateri cesti so sezidali dično hišico „Legazione nazionale“. Dolgo sem mahal težko dihaje, da vidim enkrat to šolo. Zginile so mi Kriške hiše z desne in leve. Po dolgem času še-le se mi je na levi strani vzdignila krasna palača. Če se ne motim, bilo je napisano z velikimi črkami — Lega nazionale. Sevola popolare. — To je bil isti važni trenotek v mojem življenju, v katerem sem zadovoljil svoji

stari želji. O tej hiši se mi je toliko govorilo. Ta je torej isti zavod, v katerega zahaja, kakor se sliši, množica slovenskih otrok, in to ne le iz Sv. Križa, ampak celó, kar je posebno obžalovati, tudi z Nabrežine. Ta je oni zavod, katerega sad je, preklinjanje svoje lastne matere, ki je noč in dan bdela, da bi se vam vtisnilo v srce neizbrisljivo znamenje drage domovine slovenske. Ta zavod ima popolnoma krive, naravi nasprotujoče namene, in da taki zavodi ne morejo obroditi nič koristnega, je pač gola istina. Zanimivo bi bilo razlagati na tem mestu, s kakšnimi nazori nastopa tu ta zadruga. Mar je imel Sv. Križ potrebo nove šole? Čemu stoji ta šola prav na sredi med Sv. Križem in Nabrežino? Zakaj ni ravno sredi vasi? Taka in enaka vprašanja nam stopajo pred oči, nam vsem zavednim.

Obžalovati je zeló tisto nesrečno omahljivost ljudstva Svetokriškega. Prelahkomiselno ravnate se svojimi otroci, predragi Križanje. Slabo pot ste določili svojim otrokom. Da bi jih izrejali, kakor se spodobi pravim Slovincem, uživali bi kedaj sad sedanjega truda. Toda žalibože, že to, da se po Sv. Križu čitajo laške novine, ki nam toli nasprotujejo, daje se otrokom slab vzgled in prav s tem se draga mati Slovenija tužnega srca obrača od vas, od zaničujočih jo sinov in hčér. Nastopite vi nekaterniki, ki ste si ohranili še kaj zavesti, hrabro in pogumno proti preteči nevarnosti in pobijajte neustrašeno sovražne napade, da se vzbude tudi drugi iz omame, in da spozna tudi sovrag, da vas ne more premagati, kakor druge! Ce suffit!

**Tedenska statistika tržaška.** V tednu od 1. do 7. t. m. rodilo se je v tržaški občini 131 otrok (61 moških, 70 ženskih); med temi je bilo 13 nezakonskih. Poleg teh bilo je 6 mrtvorojenih. — V isti dóbi umrlo je 99 oseb (48 moških, 51 ženskih), Z ozirom na število prebivalstva, računane na 161 886 ljudi, nevétevi vojaštva, pride 3180 mrličev na vsakih 1000 duš. — Zdravniški izkaz navaja med vzroki smrti: 3 slučaje škrlatice, 7 sl. dávice, 16 sl. jetike, 20 sl. vnetja sôpnih organov, 1 samomor, 1 umor itd.

**Poziv.** Podpisani vabi vse nadzornike in nadzornice „Delalskega podpornega društva“, da se vdeleže seje jutri dne 15. t. m. ob 5 uri popoldne v društvenih prostorih. Ker je na dnevnem redu jako važna stvar, prosi se, da pridejo vsi oni, katerim le čas pripušča.

Fran Andrejčić  
načelnik nadzornikov.

**Italijanski vojaški beguni v Trstu.** Kakor smo omenili že zadnjič le mimo gredé, pribežale so poslednje dni v Trst cele tolpe vojaških begunov, ki skrbé le za dragocene svoje kosti. Kar pa se dostaje „časti Italije“ v Afriki, o tem mislijo si ti junaki, pogode naj se Baldissera, Menelik in kalif. In ti ljudje, ki so sramotno zapustili svojo domovino v trenutku nevarnosti, ti ljudje najdejo v Tstu izvestno trgovcev, obrtnikov itd. znane barve, ki se strahopetne, brezvestne begune pomiljujejo, češ: „Poveretti! Già, dovevan salvarsi la vita!“ In vsled tega pomilovanja, da ne rečemo usmiljenja, jemljejo v službo rajše italijanskega vojaškega beguna, nego pa domačina, okoličana, Slovenca. Koliko gmotne škode storé ti ljudje domačim žuljavim rokam, ker se ponujajo za vse, za vsako ceno! Na Reki, kakor govorimo o tem na drugem mestu, došlo je že do izgrdevov proti takim usiljencem. A tudi tržaškim težakom utegne zavreti kri! Naj bi si zatorej c. kr. oblasti nekoliko pobliže ogledale te begune ter nekoliko pomedle med onimi, ki so pribežali v Trst brez gmotnih sredstev in jemljó domačinom kruh iz ust!

**Sol v Piranu zopet podražena.** Tukajšnji službeni list je priobčil naredbo ministerstva za finance, glasom katere se sporazumno z ogerskim finančnim ministerstvom s 1. januarjem 1896. cena bele morske soli pri c. kr. skladišču v Piranu podraži od glđ. 9'36 na 9'40 meterski stot.

**Pretep med Hrvati in Italijani na Reki.** Z Reke pišejo dne 11. t. m.: Danes zjutraj sprli so se domači hrvatski težaki na raznih krajih obrežja v pristanišču z italijanskimi delavci, (vojaškimi beguni?) ki so se ustavili na Reki na potu kdo zna kam. Razgorčenost domačinov bila je tem opravičeniša, ker so se italijanski delavci ponujali za vkrcavanje in izkrcavanje blaga v pristanišču na ladije in železniške vozove proti dnini 80 nč.,

Lastnik politično društvo „Edinosti“. Izdavatelj in odgovorni urednik: Julij Mikota. — Tiskarna Polenc v Trstu.